

socialmedicinsk tidskrift

femtiosjätte årgången häfte nr 7–8 1979

Industrivägen 13, Solna. Tfn 08/83 20 83
Postadress: Fack, 104 01 Stockholm 60
Postgiro 1179-1

Allmän redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare

Ann Appelgren, red. sekr.,

Brita Bahrton bitr. red. sekr.

Redaktionsutskott:

Erik Allander, professor i socialmedicin, Huddinge

Ragnar Berfenstam, professor i socialmedicin,

Uppsala

Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping

Arne Borg, tf. socialdirektör, Stockholm

Axel Gisslén, kommunalråd, Örebro

Olle Höök, professor i medicinsk rehabilitering,
Göteborg

Willy Karlsson, socialchef, Örebro

Bengt Lindegård, professor i socialmedicin,
Göteborg

Gunnar Lindgren, professor i socialmedicin,
Lund

Ivan Magnusson, socialdirektör, Uppsala

Gösta Tibblin, professor i socialmedicin, Umeå

Villy Wiklund, socialchef, Östersund

Barn i samhället

1979 har av FN förklarats som internationellt barnår. Bakgrunden är att det idag finns 1,5 miljarder barn under 15 år i världen. De utgör mer än en tredjedel av världens befolkning och växer upp under mycket olika levnadsförhållanden.

200 miljoner barn lär sig aldrig läsa, skriva eller räkna.

500 miljoner barn hotas av näringsbrist och hälften lider av svår undernäring.

I detta perspektiv kan svenska problem ibland upplevas som "lyxproblem", men de finns och upplevs – och kan förebyggas och åtgärdas.

Vi vet:

Vårt fjärde havandeskap är ovälkommet.

Skilsmässor med barn under 15 år har tredubblats sedan 60-talet. 1978 fanns 16 000 sådana.

Var tredje 4-åring har psykiska problem.

Var tredje pojke och var fjärde flicka i åk 9 uppger alkoholkonsumtion på berusningsnivå.

Var femte värnpliktig uppvisar neuros eller patologisk personlighet.

Var tredje värnpliktig upplever stora personliga problem.

Var tredje studerande med högre studier har psykiska besvär.

Klyftan är stor mellan barnets "rätt" och barnets egen verklighet – materiellt, socialt och känslomässigt. Därför behöver vi också i Sverige se över barnets situation.

Det är 20 år sedan FN antog Förklaringen om barnets rättigheter. Beslutet om det internationella barnåret fattades av generalförsamlingen i december 1976.

Det här vill FN göra:

1. Öka medvetandet om barns behov.
2. Verka för att barnens välfärd beaktas vid alla sociala och ekonomiska beslut.
3. Väcka förståelse för att omsorgen om barnen är en förutsättning för socialt och ekonomiskt framåtskridande.
4. Stimulera medlemsländerna till praktiska åtgärder i detta syfte.

FN vill att särskild uppmärksamhet skall ägnas de mest eftersatta barnen. Dit hör de många miljoner som lider av svår undernäring, flyktingbarn, invandrarbarn, barn i storstädernas slumområden, handikappade barn...

I Sverige har en beredningsgrupp tillsatts som har huvudansvaret för barnårets genomförande. Det praktiska arbetet utförs i två arbetsutskott. Verksamheten under barnåret omfattar bl a projekt som rör barnens villkor i olika miljöer – förskolan, skolan, bostadsområden. De handikappade barnen och invandrarbarnen måste ägnas särskild uppmärksamhet. Det är också viktigt att samla svensk opinion kring barnens speciella situation i u-länderna.

Barnåret är inte endast en angelägenhet för samhällets institutioner. Det ger tillfälle för olika politiska, ideella, kulturella, etiska och religiösa organisationer och grupper i landet att medverka i en mångskiftande verksamhet om, för och med barn.

Svenska universitet och högskolor har i samarbete gjort en inventering av pågående forskning och nyligen avslutad forskning om barn, som presenteras i 9 publikationer.

Socialmedicinsk tidskrift och Föreningen Sveriges Socialchefer vill ge sitt bidrag till barnåret genom ett speciellt nummer om barn i det svenska samhället. Vi vill samtidigt hänvisa till tidigare barncenterade nummer, tex 1978, häfte 4: Om Barnets rättigheter. Båda artikelserierna skall ligga som grund för socialchefernas diskussioner vid studiedagarna 3–5 oktober 1979.

Vi har i detta nummer koncentrerat oss på barn i allmänhet och inte speciellt analyserat invandrabarnens problem. Vi avser att komma tillbaka med ytterligare specialnummer om invandrarna. Vi menar att det finns tillräckligt många problem som berör alla barn oberoende av ras, språk och kultur.

Hur mår då barnen i dagens Sverige? Sett med historiska glasögon och i ett globalt perspektiv mår de bra. Sverige har valt en väg: att med vissa regleringar satsa på en liberalistisk produktion och handel samt en kommunal och statlig socialomsorg. Detta ger ett primärt skydd för den materiella välfärden så länge pengarna räcker. Samtidigt leder det emellertid till isolering, privatisering och utstötning av svaga grupper.

Barn är en svag grupp och barn till "svaga" familjer är en mycket svag grupp, som lätt kommer i kläm. En grupp barn, som lätt kommer i kläm då samhällsmoralen lutar mera åt den individuella friheten än åt solidaritet och gemenskap, är barnen i skilsmäsofamiljer. Skilsmässor stiger i ökande antal. Många är kanske befogade, men många borde också kunna förebyggas. Det finns en tendens att springa ifrån problemen i äktenskapet med hjälp av en skilsmässa istället för att försöka lösa dem inom äktenskapet.

Det är barnen som kommer i kläm.

En amerikansk psykolog, Judith Wallerstein, har gjort en doktorsdisputation i Lund som handlar om barns upplevelser av skilsmässa. Den refereras kort i tidskriften.

Vad gör då samhället för barnen?

I Sverige har man lagt stor vikt vid den uppsökande och förebyggande verksamheten för barn under skolåldern. Mödravårdscentraler och barnvårdscentraler erbjuder för de flesta människor ett tryggt socialt nätverk, som inte är utstötande därför att det är generellt.

Samhällets barnomsorg är också en verksamhet som har möjligheter till att skapa generellt förebyggande insatser. Det är därför viktigt att barnomsorgen når ut till alla barn.

Redan nu har man möjlighet att erbjuda barnomsorg till barn på 4–5 år som har speciellt behov av stöd. För att barnomsorgen skall kunna fungera förebyggande, behövs emellertid stödresurser i form av psykologer, hemspråkslärare, logopeder m fl. Det är också viktigt att grupper och tillsynstider anpassas efter barnens behov, annars kan barnomsorgen få negativa konsekvenser.

Följderna av olämpliga tillsynstider belyses i en artikel av kulturgeografen Solveig Mårtensson.

Med den blivande totala skoldagen kommer skolan så småningom att ta över omsorgen om barn i skolåldern. I Sverige har vi försökt skapa förutsättningar för jämlikhet genom en likriktad skolundervisning. Jämlikheten fungerar emellertid inte.

Om olika skolor – olika världar – skriver sociologerna Berit Andersson, Göran Arnman och Ingrid Jönsson.

Om effekterna av utstötning och om mobbning som ett medel att hålla en viss position i gruppen samt om social utslagning och dess följder: ett desorienterat beteende som leder till vandalism – handlar en artikel av sociologen Hans Edvard Roos.

Den totala utslagningen av en grupp ungdomar, som har stötts ut genom hela sitt liv, beskrivs i en analysrapport författad av psykologerna Gerry Nilsson och Claes Levin.

Vissa barn har fysiologiska problem: Funktionshämning, som leder till besvär – icke endast för barnen utan också för familjen. En norsk undersökning av socialantropolog Benedikte I Sandberg och barnpsykiater Hilchen Sommerschild Sundby visar på ett stort och otillfredsställt behov av avlastning utanför hemmet för familjer som har funktionshämmande barn.

Professor Bengt Hagberg och medarbetare redovisar resultat som tyder på att antalet barn med lätt psykisk utvecklingsstörning minskat i Sverige. En tänkbar orsak kan vara den ökade sociala standarden och en tidigare stimulans.

Som ett positivt förslag till åtgärder följer slutligen beskrivningen av en försöksverksamhet med föräldragrupper i Skaraborgs län: Att umgås med barn – av sociolog Mariann Pettersson, docent Leif Svanström och psykolog Kerstin Tode.

Det är min förhoppning att dessa bidrag, som långt ifrån är uttömmande då det gäller att beskriva barns situation i Sverige, ändå kan ge ett underlag för konstruktiva diskussioner.

Ruth Larsson

Gästredaktör för detta temanummer har varit chefpsykolog Ruth Larsson vid socialförvaltningen i Malmö.